

«برنامه گلها» و تلاشهای بی وقفه جین لویزون در حفظ یکی از بزرگترین پدیده های فرهنگ ایران

مجموعه کاملی از برنامه های گلها با کمک کتابخانه بریتانیا و همکاری جین لویزون تهیه شده و در دسترس علاقمندان است

جمیله خرازی برپا شد شماری از هنرمندان سرشناس و دست اندرکاران برنامه های مختلف گلها و رادیو ایران شرکت داشتند، از جمله چهره-هایی که در این برنامه حضور داشتند جین لویزون پژوهشگر بریتانیایی بود. خانم جین لویزون که به

عصر روز بیست و ششم آوریل برنامه ویژه ای به منظور بزرگداشت «برنامه گلها» در لندن برگزار شد که با استقبال بسیار وسیع علاقمندان شعر و ادب و موسیقی روبرو گشت. در این برنامه که به همت و ابتکار بنیاد فرهنگی توس به مدیریت خانم

زبان فارسی مسلط است و علاقه ای وافر به فرهنگ و موسیقی ایران دارد از سال ها قبل تلاش های گسترده ای برای جمع آوری و حفظ آثار هنرمندان بزرگ که در برنامه گلها اجرا شده است به عمل آورده و علاوه بر آن تحقیقات گسترده ای در این زمینه انجام داده که حاصل آن قرار است به صورت کتاب منتشر شود.

سؤال: خانم لویزون من شنیدم شما در مورد برنامه موسیقی گلها سالها تحقیق کردید و در این زمینه پژوهشهای خیلی وسیعی انجام دادید. می خواستم بپرسم چرا این تحقیق شروع شد و چرا شما نسبت به «برنامه گلها» علاقمند شدید و ما چه جوری می توانیم به کارهای تحقیقی شما دسترسی داشته باشیم؟

پاسخ: من از سالهای ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۹ در ایران بودم و از طریق رادیو به برنامه گلها گوش می دادم و به آن علاقمند بودم و بعد در سالهای ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵ که نوارهای گلها را ضبط دیجیتالی می کردم، متوجه شدم در مورد برنامه گلها کار تحقیقی و علمی صورت پذیرفته است و از اساتید ادبیات و موسیقی در ایران هم که سؤال کردم متوجه شدم که چنین کاری تاکنون صورت پذیرفته است و به آرشیو گلها هیچکس دسترسی ندارد.

به همین خاطر من از طریق دانشگاه دنبال پشتیبان مالی بودم که در همین راه کتابخانه بریتانیا به این دلیل که طبق دستورالعملهای آنان آرشیوهای را که در خطر نابودی هستند، آنها مورد حمایت قرار می دهند و در داخل کتابخانه و دانشگاه حفظ و نگهداری می نمایند پشتیبان مالی این موضوع شد. من با آنها مذاکره کردم که برنامه گلها خیلی برنامه ارزشمندی است و هم برای ادبیات و

موسیقی ایران و هم جهان مهم است و در خطر نابودی است. اگر گردآوری نشود، صدمه ای جبران ناپذیر به این بخش از موسیقی جهان وارد خواهد شد زیرا این موسیقی روی نوار هست و در حال پوسیدگی و از بین رفتن؛ پس بایستی جمع آوری و در گنجینه موسیقی جهان حفظ و نگهداری شود. آنها نیز اعلام حمایت کردند و قرار شد با پشتیبانی آنان این امر تحقق پیدا کند. بعد از آن من به ایران رفتم و ملاقاتهای زیادی با افراد مختلف از جمله عاشقان برنامه گلها داشتم و آرشیوهای مختلفی را دیدم و با خانواده آقای پیرنیا دسترسی پیدا کردم و آنها نیز مرا خیلی مورد حمایت و تشویق قرار دادند و از این که یک سازمان بین المللی نظیر کتابخانه بریتانیا می-خواهد آرشیو برنامه گلها را جمع آوری و حفظ و به جهان معرفی نماید، ابراز خرسندی نمودند.

پس از آن با مراجعه به مؤسسات و افراد مختلف کم کم به آرشیو برنامه گلها دسترسی پیدا کردم که در این راه بیش از همه، دوستداران و عاشقان گلها، کلکسیونهای خود را در اختیارم گذاشتند. همسو با همین کار و در همان زمان تلاش نمودم با افرادی که در آن زمان با آقای پیرنیا و بعدها آقایان ابتهاج، معیری و... برنامه گلها را به عهده داشتند مصاحبه نمایم و مصاحبه های آنان نیز هست و تقریباً دو تا پنج سال طول کشید که همه اینها جمع آوری شد و در حال حاضر یک نسخه کامل آن در کتابخانه بریتانیا موجود است و هر کسی که تمایل داشته باشد می تواند با مراجعه به آنجا برنامه های گلها را گوش دهد و تحقیقات خود را آنجا انجام بدهد.

امیدوارم شرایطی فراهم گردد که این مجموعه که از سال هفتاد و پنج به گردآوری آن مشغول بودم

در طیفی وسیع به وسیله و شیوه های بهتر در اختیار مردم و دانشگاهیان قرار گیرد.

سؤال: در مورد این برنامه اخیر که قرار است در بیست و شش آوریل در لندن توسط مؤسسه بنیاد توس برگزار شود آیا شما هم در این برنامه همکاری دارید؟

پاسخ: اولین باری که با این مؤسسه آشنا شدم در آستانه برگزاری برنامه ای بود به نام « صد سال ترانه» به کوشش خانم جمیله خرازی و با همکاری خانم پژوهش که در آن شرکت کردم و خیلی پرشکوه برگزار شد و خیلی مفصل و خوب بود. بعد از آن خانم خرازی از طرف بنیاد توس با من در مورد یک پروژه دیگر تماس گرفته و ابراز علاقمندی نمودند که در مورد « گلهای جاویدان» برنامه ای داشته باشند و من هم اعلام نمودم چنانچه نیاز به همکاری من هست به این کار تمایل دارم و چنانچه بتوانم کمکی بنمایم آماده خدمت هستم. از آن زمان با این بنیاد همکاری داشته ام و هر کاری که می توانستم انجام داده ام که البته زحمت عمده این کار به عهده خانم خرازی بوده است.

سؤال: به نظر شما آیا « برنامه گلهای جاویدان» تأثیری در کیفیت موسیقی ایرانی یا حتی جهانی داشته است؟
پاسخ: حتما داشته است. به دو دلیل: یکی اینکه در زمان اجرای این برنامه ها بسیاری از اساتید موسیقی حضور داشته اند که کم کم به سن بالا و آخر فعالیشان می رسیدند مثل آقایان صبا، ادیب خوانساری، مرتضی محجوبی، حسین یاحقی و هنرمندانی نظیر اینان که پایه گذار موسیقی ایرانی بوده اند و کم کم به سن بالا می رسیدند و درخواست و کوشش آقای پیرنیا در راستای شرکت

این اساتید در برنامه گلهای جاویدان شد که آثار آنان برای همیشه در تاریخ موسیقی ثبت شود و در دسترس همگان و نسلهای بعدی قرار گیرد و از طرف دیگر خیلی از اساتیدی که در برنامه اولیه گلهای جاویدان شرکت کردند کسانی بوده اند که سینه به سینه موسیقی را فرا گرفته بودند. این گروه از نوازندگان شور و حال خاصی داشته اند و چنانچه آثار آنان ضبط نمی گردید الان دیگر در دسترس نبود و این برنامه پلی بین موسیقی ایران قبل از « نت» و بعد از « نت» می باشد و از نظر تاریخ تحول موسیقی ایران موضوع بسیار با اهمیت و مهمی است. از جهتی دیگر، نحوه پخش این برنامه - که از طریق رادیو بود - سبب شد به شکلی فراگیر و عمومی مخاطبان زیادی در میان اقشار مختلف مردم داشته باشد؛ زیرا بسیاری از مردم به وسایل ارتباط جمعی نظیر تلویزیون دسترسی نداشتند و رادیو از این بعد به عامه مردم که تعداد بیسوادان در آن نیز کم نبودند کمک کرد که از این برنامه های ارزنده بهره مند گردند و بایستی این نکته را اضافه نمود که قشر بیسواد که بودند و نیز بیشتر آنها در روستاها بودند از رسانه های جمعی نظیر رادیو، تلویزیون و روزنامه ها و کتابها صرفاً به رادیو دسترسی داشتند؛ از این لحاظ برنامه گلهای جاویدان که در آن بیش از پانصد و شصت شاعر معرفی شده بود نقش بسزایی در افزایش آگاهی و سطح سواد عمومی مردم داشته است و یکی از اساتید دانشگاه که هنوز در قید حیات هستند و در شورای نویسندگان رادیو در آن زمان حضور داشتند، به نام آقای دکتر شاه حسینی می گفتند که استاد جلال الدین همایی که از اساتید برجسته ادبیات ایران بوده اند زمانی که به تهران برای تحصیل آمدند از انوری در حد یک جمله بیشتر نمی دانستند، حال چه برسد به مردم عادی! پس

این برنامه نقش بسزایی در آشنایی مردم مملکت با عمق فرهنگ و ادبیات ایران داشته است. تمام اشعاری که در قالب دکلمه از طریق خانمها روشنگ و پژوهش خوانده می شد بین مردم رایج و حفظ شده و جزو فرهنگ مردم قرار گرفته است.

سؤال: از موارد جالبی که من در برنامه گلها

می بینم این است که هم از آلات موسیقی ایرانی استفاده می شود و هم از آلات موسیقی غربی مثل ویلون، فلوت کلارینت و ...؛ در حال حاضر سعی می شود که حالت سنتی موسیقی حفظ شود ولی در آن زمان این مرز وجود نداشت. به نظر شما علت چه بود؟

پاسخ: البته من در این زمینه آنچنان تخصصی ندارم ولی احساس می کنم که اگر به برنامه های اولیه گلها توجه کنید می بینید که آنها یک گروه ارکستر ایرانی کوچک و به تعداد چهار پنج نفر بیشتر نبودند. آقای صبا، آقای محجوبی، آقای حسین تهرانی. بعد کم کم وقتی که ترانه ها را

می خواستند در برنامه جای دهند چون در ابتدا گلهای جاویدان بود که ترانه ای نداشت و ترانه عملا با گلهای رنگارنگ شروع شد، به این ترتیب با کمک آقای خالقی و جواد معروفی ترانه ها وارد برنامه شد و این ارکستراسیون مفصل بیشتر نتیجه زحمات آقایان خالقی و معروفی بوده است. و بعد ارکستر وسیع تر شد و کنترباس، کلارینت و ... نیز وارد ارکستر شد. البته باید به این نکته نیز اشاره کرد که چون ایرانی ها خلاق و مبتکر هستند، خیلی چیزها را آدابت می کنند و نیز به این سازها صرفا ساز خارجی اطلاق نمی شد زیرا بسیاری از این سازها را آدابت و جزو موسیقی ایران کردند و اگر به نوشته های آقای خالقی، تجویدی یا

مقاله هایی که از طریق شورای نویسندگان موسیقی در مجله رادیو چاپ می شد دقت شود سعی آنان بر این بود که چون اکثرا تحصیلکرده خارج از کشور بودند تحولی در موسیقی ایرانی ایجاد کنند مشروط بر این که به اصل و بنیاد آن خللی وارد نشود، در اصل می خواستند این شور و حال موسیقی ایرانی حفظ شده و رقیق نشود.

سؤال: آیا تحقیقات شما به زودی در قالب کتاب چاپ خواهد شد؟

پاسخ: البته همینطور است. انشاءالله. در حال حاضر دانشگاه یک سی دی در این خصوص به عنوان نمونه به همراه یک دفترچه منتشر نموده است و تمایل داریم و کوشش می کنیم که این تحقیق و پژوهش در اختیار مردم فارسی زبان و بخصوص عاشقان برنامه گلها قرار گیرد. اما حجم این کار تحقیقی زیاد است. ۱۵۰۰ فایل صوتی، بیش از ۲۰۰ صفحه شعر، تقریبا ۱۵۰۰ صفحه نت و ... که چنانچه چاپ شود بیش از ۱۵ تا ۱۰ جلد خواهد شد و برای انتشار به زمان نیاز دارد. اما در تلاش هستیم هرچه زودتر این امر به حقیقت پیوندد.

سؤال: تشکر می نمایم از زحمات و کوشش هایی که شما در این زمینه کشیده اید و یکی از پدیده-های بزرگ فرهنگی ایران را این چنین حفظ نمودید و حداقل شما بودید که آمدید و چنین کاری را انجام دادید.

پاسخ: نه من تنها نبودم و این کاری بود که به خواست خدا انجام شد و با کمک عاشقان گلها مخصوصا آقای پیرنیا، فرزندان و دوستان ایشان و عاشقان فرهنگ و موسیقی ایران صورت پذیرفت که خیلی به من کمک نمودند و من در این کار نقش بسیار کمی داشتم و بیشتر تماشاچی بودم.

توضیحات بیشتر جین لویزون در مورد گردآوری برنامه گلها

هفته گذشته در همین صفحه مصاحبه ای با جین لویزون پژوهشگر موسیقی از دانشگاه SOAS لندن چاپ شد که متأسفانه قسمتهایی از مصاحبه از قلم افتاده بود بدین وسیله آن قسمتها را در این شماره می آوریم ضمن سپاس و پوزش از خانم لویزون به بقیه این مصاحبه توجه بفرمایید.

سؤال: خانم لویزون لطفا بفرمایید پژوهش شما در برنامه گلها به وسیله کدام نهادها پشتیبانی شدند؟

پاسخ: در سال ۲۰۰۶ بریتیش لایبری (کتابخانه ملی انگلستان) که زمینه برنامه نجات آرشیوهای درخطر فعالیت می کرد بورسیه ای در اختیار من گذاشت تا کل آرشیو برنامه های گلهای رادیو را که مرحوم داوود

پیرنیا بنیان گذاشته بود و از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۸ در رادیو ملی ایران پخش شده گردآوری کنم و از آن نسخه برداری دیجیتالی نمایم.

این مجموعه بی نظیر شامل برنامه هایی از بهترین نمونه های موسیقی و ادبیات ایران بود. این مجموعه آثار بیش از ۵۶۰ شاعر کلاسیک و نوپرداز و ۲۴۰ هنرمند را در بر می گرفت.

در طول جمع آوری آرشیو گلها با همکاری بسیاری از مؤسسات از جمله رادیو ملی ایران، موزه موسیقی و خانه موسیقی در تهران و مجموعه

داران شخصی در ایران و آمریکا و اروپا توانستم بسیاری از کاست هایی را که در این مجموعه وجود داشت تکمیل کنم و همچنین توانستم با بیش از ۴۰ هنرمند اصلی برنامه های گلها دیدار و مصاحبه کنم.

در نهایت بیش از ۱۳۱۵ برنامه از مجموعه ۱۴۸۸ برنامه گلهای پیرنیا را گردآوری کردم و به صورت کامپیوتری از آنها نسخه برداری نمودم.

از کل مجموعه گلها حدود ۶۰ برنامه گلهای رنگارنگ هرگز ضبط و پخش نشد و همچنین بیش

از ۸۰ برنامه گل‌های جاویدان که پخش شده بود هرگز ضبط نشده بودند. با توجه به این موارد کل برنامه های گل‌ها باید ۱۳۴۴ برنامه باشد که در جریان این پژوهش موفق شدم ۱۳۱۵ برنامه را گردآوری کنم. این مجموعه در حال حاضر در یک بانک اطلاعاتی که شامل: گل‌های جاویدان، گل‌های رنگارنگ، برگ سبز، یک شاخه گل و گل‌های صحرایی که داوود پیرنیا آنها را تهیه کرده بود و ۲۰۲ برنامه گل‌های تازه که به اهتمام هوشنگ ابتهاج تهیه شده بود، در کتابخانه ملی بریتانیا که در ۲۷ مه ۲۰۰۸ به ثبت رسیده است و علاقمندان می‌توانند به این آرشیوها تحت عنوان National Sound Archive در بخش موسیقی جهان در کتابخانه ملی بریتانیا مراجعه نمایند.

کل آرشیو گل‌ها به همراه این پژوهشها در آینده نزدیک با حمایت بنیاد میراث ایران از طریق اینترنت در اختیار علاقمندان قرار می‌گیرد. برای کسب اطلاعات بیشتر با ایمیل jane@golha.co.uk تماس حاصل نمایید. قابل ذکر است که اینجانب به عنوان مشاور پژوهشی در تجلیل اخیری که تحت عنوان گل‌های جاویدان در ۲۷ آوریل ۲۰۰۹ در لوگان هال دانشگاه لندن برگزار شد همکاری داشتم و باید اذعان کنم که این برنامه به ابتکار و حمایت انحصاری بنیاد توس و به کوشش و مدیریت خانم جمیله خرازی مدیر بنیاد توس با شکوه بسیار برگزار گردید.